

Asia: VN/20350/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta (panimoiden, tislaamoiden ja viinitilojen ulosmyyntioikeuden laajentaminen)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa hallituksen esityksestä laiksi alkoholilain muuttamisesta.

Hallitus esittää, että Alkon yksinoikeusmyyntiin poikkeuksen tekeviä ulosmyyntioikeuksia alkoholijuomien pientuottajille laajennettaisiin monin eri tavoin. Nykyisen lain mukaiset tilaviini- ja käsityöläisolutoikkeukset yksinoikeusjärjestelmän pääsääntöön korvattaisiin niin, että nämä poikkeukset koskisivat kaikkia eri alkoholijuomatyyppejä ilman prosenttirajaa ja riippumatta valmistustavasta. Tämän myötä ulosmyyntioikeudet laajenisivat muun muassa pientislaamoihin. Lisäksi poikkeukset koskisivat myös merkittävästi aiempaa suurempia tuottajia, ja tuottajien itsenäisyyden vaatimuksesta luovuttaisiin.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että pientuottajaksi määritellään tuottajat, joiden vuosittainen alkoholijuomien valmistus on korkeintaan 100 000 litraa sataprosenttista alkoholia. Tämä vastaa noin 2 miljoonaa litraa olutta tai noin 250 000 litraa väkeviä. Nykyisessä laissa poikkeus on koskenut käsityöläispanimoita, joiden tuotanto on enintään puoli miljoonaa litraa (n. 25 000 litraa sataprosenttista alkoholia) sekä tilaviinituottajia, joiden valmistus on ollut alle 100 000 litraa (n. 12 000 litraa puhdasta alkoholia). Hallituksen esityksen mukaan poikkeuslupia voisi siis myöntää nykyiseen verrattuna neljä kertaa suuremmille oluen tuottajille ja kahdeksan kertaa suuremmille viinin tuottajille. Hallituksen esityksestä käy ilmi, että ”poikkeus” koskisi jatkossa valtaosaa suomalaisista alkoholijuomien tuottajista, ja todellisuudessa poikkeukseksi pääsäännöstä jäisivätkin ainoastaan ne muutamat suurtuottajat, jotka rajattaisiin ulosmyyntioikeuden ulkopuolelle. Ruotsin vastaavassa ”gårdsförsäljning” laissa rajat ovat huomattavasti tiukemmat: väkeville 75 000 litraa, oluelle 400 000 litraa ja viinille 200 000 litraa vuodessa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan myös 25 000 litran kattoa sille määrälle alkoholijuomia, joita pientuottajat voisivat poikkeukseen vedoten myydä. Myös tämä määrä on hyvin suuri. Myynti voisi olla 1,4 miljoonaa kolmasosalitran oluttölkkiä eli noin 700 kappaletta kuuden oluen pakkauksia jokaisena vuoden päivänä, tai noin 340 puolen litran pulloa väkeviä jokaisena vuoden päivänä.

Perustelutekstissä vertailukohtana on ollut, että kyseisellä rajalla pientuottajien myynti jäisi pienemmäksi kuin keskimääräisen Alkon myymälän myynti, joka on 30 000 litraa puhdasta alkoholia vuodessa.

Rajan asettaminen näin korkeaksi on ristiriidassa esityksen perusteluiden kanssa. Perusteluissa kirjoitetaan, että tavoitteena ei ole luoda Alkon kanssa kilpailevaa vähittäismyyntitoimintaa vaan edistää matkailua ja turismia ja palvella vierailijoita, jotka menevät valmistuspaikalle kokemuksen ja matkailun takia. Hallituksen esityksessä todetaan myös, että lain vaatimuksilla varmistettaisiin se, että valmistuspaikoilta tapahtuva myynti pysyy hyvin rajallisena. Kun tavoitteena on mahdollistaa myynti tuotantopaikoilla käyville vierailijoille, 25 000 litran raja on ylimitoitettu.

Esityksessä ei ole edellytetty Ruotsin vastaavan lain tapaan, että ostajat osallistuisivat vierailukierrokselle tuotantopaikalla. Tuotantotilan myymälässä voisi siis pistäytyä ainoastaan alkoholiostoksilla niin kuin missä tahansa myymälässä. Tuotantotilat voisivat sijaita vaikkapa kauppakeskuksissa, myös suurten kaupunkien keskustoissa, ja ne voisivat olla auki myös lauantai-iltaisina ja sunnuntaisin eli aikoina, jolloin Alkon myymälät ovat kiinni. Kun tämä kaikki yhdistyy suureen maksimimyyntimäärään, laki tosiasiallisesti loisi kannustimen perusteluissa tarkoitettua toimintaa laajempaan ja Alkon kanssa kilpailevaan vähittäismyyntiin.

Aikaisemmin tilaviinin ja käsityöläisluen myynti on sallittu vain oikeudellisesti ja taloudellisesti itsenäisille toimijoille. Uudessa esityksessä tämä edellytys on poistettu. Tämä sallii myös suurten toimijoiden järjestää tuotteidensa ulosmyyntiä tytäryhtiöiden kautta, eli käytännössä ulosmyynti ei rajautuisikaan vain pientuottajiin.

Kun muutoksen vaikutusta arvioidaan yksittäisenä toimenä, sen välitön vaikutus alkoholin kokonaismyyntiin jäisi todennäköisesti pieneksi, sillä lähtötaso on alhainen: vuonna 2024 alkoholijuomien valmistuspaikan yhteyteen myönnettyissä vähittäismyyntipaikoissa myytiin vain noin 0,1 prosenttia alkoholijuomien kokonaismyyntistä Suomessa. Keskeinen ongelma lakiehdotuksen mukaisissa muutoksissa on se, että kyseessä on jälleen yksi lakimuutos, joka murentaa alkoholin myynnin yksinoikeusjärjestelmää ja sen kautta pitkällä tähtäimellä myös heikentää väestön terveyttä ja hyvinvointia.

Positiivista esityksessä on se, että lakiesityksessä ei anneta pientuottajille oikeutta toimitusmyyntiin eli verkkokauppaan suomalaisille kuluttajille. Verkkokaupan salliminen olisi vähittäismyyntiä yksinoikeuteen myönnettyjen poikkeusten rajallisuuden näkökulmasta erityisen ongelmallista. Lisäksi positiivisena voidaan pitää, että:

- ulosmyyntioikeus olisi sidottu tuotteiden valmistuspaikan yhteyteen tai välittömään läheisyyteen
- monopolin alaisia tuotteita voitaisiin myydä vain yhdessä saman valmistusluvanhaltijan valmistuspaikassa
- lupia myönnettäisiin vain sellaisille toimijoille, jotka aidosti osallistuisivat alkoholijuoman valmistusprosessiin eivätkä esimerkiksi vain pullottaisi tuotteita
- lupa koskisi vain tuottajan kyseisessä valmistuspaikassa itse valmistamia tuotteita.

Esityksen kokonaisuus huomioiden Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos ei kannata pientuottajapoikkeuksien laajentamista. THL katsoo, että mikäli hallitus kuitenkin haluaa uudella lailla laajentaa pientuottajien ulosmyyntiä, siihen tehtäisiin seuraavat muutokset. Näillä voitaisiin

rajata ulosmyyntitoimintaa koskevat muutokset lakiehdotuksen perusteluissa esitetyn kaltaiseen toimintaan ja näin pyrkiä vähentämään muutoksesta mahdollisesti aiheutuvia haittoja:

- Poikkeusluvan salliman myytävän alkoholimäärän pitäisi olla huomattavasti pienempi kuin nyt ehdotettu 25 000 litraa puhdasta alkoholia vuodessa. Vaihtoehtoisesti pitäisi jollakin muulla tavalla varmistaa, että kyseessä on aidosti vierailu tuotantopaikalla eikä vain alkoholijuomien ostaminen Alkon kanssa kilpailevasta myymälästä. Yksi vaihtoehto tähän olisi Ruotsin mallin mukainen pääsymaksun maksaminen.
- Pientuottajien määritelmää muutettaisiin niin että tuottajien vuodessa valmistaman alkoholin määrää alennettaisiin selvästi 100 000 litrasta puhdasta alkoholia.
- Vaatimus toimijoiden oikeudellisesta ja taloudellisesta itsenäisyydestä palautettaisiin lakiin.

Pääjohtaja Mika Salminen

Johtaja Piia Aarnisalo

Mäkelä Pia
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL